

Ma 65 éve, 53 éves korában 1957. február 8-án halt meg iskolánk névadója, Margittai Neumann János, vagy ahogy a világ nagyobbik része ismeri, John von Neumann.

Ki is volt ő? Matematikus, matematikai fizikus, a számítógép-tudomány megteremtője, a játékelmélet, a halmazelmélet, a kvantummechanika, az atomenergia és a számítógép-tervezés lángelméje, a princetoni Institute of Advanced Study professzora, az amerikai Atomenergia Bizottság tagja, az Eötvös Társulat tiszteletbeli tagja. Tiszteletre méltó, de semmitmondó felsorolás. Pedig Neumann János sokminden volt, csak unalmas nem. Olyan sokoldalú érdeklődésű zseni volt, akinek képességeit esetleg Leonardo da Vinciével lehetne összehasonlítani, de tudása, elemzőkészsége és a világra gyakorolt hatása messze meghaladta a híres festőét.

A második világháború idején Los Alamosban a tudósok között terjedt el az a szóbeszéd, hogy 1100 esztendővel ezelőtt egy Marsról érkezett űrhajó kényszerleszállásra kényszerült Közép-Európában. A földönkívüliek embernek álcázva magukat azóta is a Föld nevű bolygón élnek, és magyarnak mondják magukat. A tudósok a Földön kívüli származást különösen őt, Amerikába kivándorolt honfitársunkkal kapcsolatban feltételezték, akik egytől egyig briliáns elmék voltak, miután egymással a környezetük számára furcsa nyelven, magyarul értekeztek és jellegzetes magyar akcentussal beszéltek az angolt. Teller Edéről, Kármán Tódorról, Wigner Jenőről, Szilárd Leóról és Neumann Jánosról van szó, akiknek szenvedélye volt a tudomány és a világ megismerése. Ők voltak a marslakók, s Neumann János volt közöttük a legokosabb, így ő lett a legokosabb marslakó.

„Tényleg sok tehetséges magyar származású tudós dolgozott Amerikában, de zseni csak egy: Neumann János.” – nyilatkozta ezzel kapcsolatban Wigner Jenő Nobel-díjas tudós.

Richard Rhodes Pulitzer-díjas történész, író pedig feljegyezte: *„Princetonban az a hír járta, hogy az Institute for Advanced Studies legfiatalabb (1933-ban 29 éves) professzora valójában félisten, de bolygónk gondos megvizsgálása után embernek álcázta magát, és ez külsőleg tökéletesen sikerült is.”*

Vajon mivel érdemelte ki Neumann ezt a csodálatot?

- Már gyerekkorában zseninek számított: 6 éves korában képes volt két hat jegyű számot fejben elosztani, és ógörögül társalgott az apjával.
- első értekezését 18 évesen publikálta
- minden idők legfiatalabb egyetemi tanára lett Princetonban
- rengeteg olyan matematikai alaptételt fogalmazott meg, amely forradalmian újszerű volt a korában, foglalkozott a meteorológiával, lerakta a játékelmélet alapjait. Az elméletet az USA nemzeti kártyajátéka, a póker elsajátítása, a játék általános elmélete alapján fogalmazták meg. A [koreai háború](#) idején például ennek az elméletnek a kiértékelése volt az oka, hogy az USA nem támadta meg [Kínát](#).
- megalkotta a modern számítógépek működését megalapozó Neumann-elveket.

A mai napig minden infokommunikációs eszköz az asztali számítógéptől a laptopon keresztül, az okos-telefonokon át az ipari alkalmazásokig mind-mind az azonos elvi felépítésű Neumann-elven működő eszköz.

- Kollégái nagy vicceselőnek, vidám, társasági embernek ismerték, csodájára jártak széles műveltségének, hihetetlen memóriájának, fejszámoló készségének: a legenda szerint az első számítógépek számításait ő maga ellenőrizte a géppel egy időben, fejben kalkulálva.
- Munkatársai szerint: A legtöbb tudós azt fedez fel, amit tud, Neumann azt, amit akar!

Emlékezésül elmesélném testvére szerint az egyik legkedvesebb viccét: „Utcai jelenet Berlinben, az első világháború idején. Egy ember az utcasarkon időnként elkiáltja magát: »A császár idióta.« Előbukkan két rendőr a semmiből és felségsértésért letartóztatják. »De én az osztrák császárra

gondoltam, nem a miénkre.« – »Minket aztán nem fog becsapni. Mink nagyon is jól tudjuk, hogy melyik az idióta!«

Neumann János életének két oldala – a széleskörű aktivitás és az intellektuális beállítottság – két mély meggyőződésből fakadt. Először is áthatotta az a nagyfokú felelősségérzet, amely arra kötelez mindenkit, hogy képességeit maximálisan hasznosítsa. Szenvedélyesen tanított és kutató, úgy érezte, hogy különleges képességei kötelezik arra, hogy jelentős és tartós eredményeket érjen el. A második hajtóerő a politikai szabadság volt, amely körülvette, és biztosította számára, hogy képességeit az emberiség jóléte érdekében fejthesse ki.

Sajnos Alfréd Nobel sem a matematikusok, sem az alkalmazott műszaki tudományok művelői számára nem alapított díjat, így Neumann Jánosnak „be kellett érnie” azzal, hogy Eisenhower, az Amerikai Egyesült Államok elnöke nyújtotta át számára a Szabadság Érdemrendet, 1956-ban a Fehér Házban

Ez Neumann János egyik legutolsó hivatalos szereplése volt, amikor már semmi kétség sem volt betegségének végső kimeneteléről. Hadd idézzem őt: „Bárcsak elég sokáig itt maradhatnék, hogy ezt a megtiszteltetést kiérdemeljem.” Eisenhower: „Hát persze, még sokáig velünk lesz, hiszen szükségünk van Önre.” Eisenhowernek igaza volt. Neumann János velünk marad.

és zárásként:

Aranyosi Ervin: Tehetség

A tehetség ott szunnyad benned,
s hidd, varázsolni sem nehéz!
Ha tudod azt, hogy mit kell tenned,
segít a szív, s a józan ész!
Kezed munkája látható lesz,
s előcsalva, már fényben áll.
Tedd, hát a dolgod, mihez értesz,
s lépj magad is a fénybe már!

Mert dolgod van e földi létben,
fedezd hát fel értékeid!
Ne bolyongj elvakult sötétben,
hited vezesse lépteid!
Mert hinned kell egy új világban,
amit a képzelet terem!

S megtestesül az izzó vágyban,
hogy felfedezd a végtelent!